

MISJONÆRUTDANNELSE OG MISJONSINSTITUTTER I DEN ROMERSK-KATOLSKE KIRKE

av

NILS BLOCH-HOELL

I sin kommentar til det annet Vatikankonsil betegner *Oscar Cullmann* dekretet om *prestenes utdanning* som et av de beste og viktigste, et av de beste fordi det rykker Skrift-studiet i forgrunnen. Og særlig viktig er det fordi det mer enn alle andre dekreter er egnet til å øve innflytelse på *fremtidens* katolske kirke.¹ Dekretet gjelder utdannelsen av alle fremtidige prester i den romersk-katolske kirke og omfatter dermed også utdannelsen av alle kommende misjonsprester. Selv om de reformer av preste- og misjonæruddannelsen som Vaticanum II har vedtatt overhodet ikke er kommet frem i norsk debatt og referater om konsilet — *O. G. Myklebust* er en hederlig unntagelse, *Tidskrift for Teologi og Kirke* 1966 s. 250 ff. —, så står vi her overfor en sak av livsviktig betydning for den katolske kirkes liv og virke i de gamle og nye kirker.

I *Nordisk Teologisk Oppslagsbok* defineres misjonær som «sändebud» (av lat. *missio*, sändning), i kristet språkbruk en person med oppgift att predika evangelium bland icke kristna folk».² For så vidt på samme linje, men mer dynamisk og aktuell er *Bengt Sundklers* definisjon: «Sänd av kyrkans Herre går *missionären* ut med evangeliets inbjudan till världen, med uppdraget att i ord och gärning översätta budskapet om frälsning i Jesus Kristus.»³

Katolske teologer vil ikke være uenige i de definisjoner vi her har gjengitt, men de vil anse dem som ufullstendige.

Nå er det jo unektelig i evangelisk terminologi, i det minste i Skandinavia, forskjell mellom *misjonær* og *misjonsprest*, idet den første betegner *enhver* utsending fra en kirke, menighet eller misjonsselskap som har til oppgave å virke i evangeliets tje-

neste blant ikke-kristne folk.⁴ I det evangeliske Tyskland er *Missionar* den vanlige betegnelse, uansett om vedkommende er ordinert eller ikke. På engelsk kan man omtale anglikanske misjonsprester som missionary priests, men bruker heller omskrivning, for eksempel the Rev..., missionary to, eller – i statistikker og lignende – ordained missionary.⁵ Den kjente katolske missiologen *Josef Glazik* definerer misjonæren som misjonssubjekt, den som *er sendt* av den kompetente kirkelige autoritet for å utbre og befeste troen i de ikke-kristne (ikke-katolske) land ved forkynnelse og sakramentforvaltning. Derfor er misjonærer i egentlig forstand bare de utsendinger som er gyldig innviete prester («qui rite sacris initiati fuerint», Leo XIII i encyklikaen *Sancta Dei Civitas* av 1880). Misjonsbrødre- og søstre og misjonshjelpere er, skjønt uunnværlige, misjonærer bare i avledet betydning.⁶ I katolsk språkbruk er altså misjonær egentlig et hierarkisk og kirkerettslig begrep. Katolikker kan også tale om *misjonsprester* (Missionspriester Pretres Missionaires). Teoretisk betyr dette nøyaktig det samme som misjonær, men i praksis er det ganske få katolske misjonsinstitusjoner som omtaler sine utsendinger som misjonsprester.⁷ Katolske legfolk kan godt omtale uordinerte misjonsarbeidere som misjonærer, og man kan også hos missiologer av fag se en slik utvidelse av det katolske misjonærbegrep, og det endog i en definisjon: «*Missionar* und *Missionarin* sind jene Männer und Frauen, die die Missionstätigkeit als Lebensberuf ausüben und sich grundsätzlich auf *Lebenszeit* in ihren Dienst stellen».⁸ Det ligger på linje med en slik utvidelse av det katolske misjonærbegrep når den samme misjonsforsker, *J. A. Otto*, omtaler misjonsprester som for et kortere tidsrom gjør misjonstjeneste, som misjonshjelpere. Men også *Otto* nevner at de egentlige misjonærer er prester, og fastholder at legfolk er misjonærer bare i avledet forstand.⁹ Man finner altså en viss vakling i terminologien. Når således *Anton Freitag* i sin misjonslære helst bruker betegnelsen misjonsprest og prestemisjonær, er dette et vitnesbyrd om at betegnelsen misjonær ikke oppfattes som tilstrekkelig tydelig.¹⁰ En kjent katolsk misjonsforsker som *Thomas Ohm* gjør seg likefrem til talsmann for den oppfatning

at den vanlige (katolske) bruk av ordet misjonær er for snever. En utvidet bruk av ordet misjonær finner vi i annet Vatikan-konkils misjonsdekret, der det tales om «alle missionærer — præster, brødre, søstre og lægfolk.»¹¹

Vi står overfor typisk katolsk språkbruk når misjonærene også omtales som «apostoliske menn», «apostoliske misjonærer» eller «apostoliske arbeidere».¹² Men betegnelsen apostel er fra midten av forrige århundre, på ny, blitt brukt ikke bare om misjonærer og andre prester, men også om legfolk med omsorg for Guds rike.¹³ Det er vel apostolattanken som har fått katolikker til å fremheve at misjonærer er slike som drar ut for «eine Kirche zu begründen», selv om de også har andre viktige oppdrag.¹⁴ Katolske misjonsforskere betoner ellers som en forutsetning at misjonæren ikke bare må ha et ytre, men også et indre kall, og misjonsdekretet taler om at Gud oppvekker i enkeltes hjerter kallet til å være misjonær.¹⁵

Hvordan utdannes så katolske misjonærer? Man kunne svare: hvordan utdannes katolske prester? Presteutdannelse og misjonærutdannelse faller for en vesentlig del sammen.

Allerede i oldtiden fantes det en slags presteskoler, ikke sjelden ledet av en biskop. Men kravene til prestenes utdannelse var små. Fra den tid da universitetene ble opprettet og ut igjennom hele middelalderen utdannet universitetenes teologiske fakulteter i regelen mer eller mindre lærde teologer, ikke sjelesørgere. Det fantes unntagelser, da helst slike som senere kom inn i høye geistlige stillinger.¹⁶ Den lærdom den vanlige menighetsprest i middelalderen hadde, var nok høyst nødtørftig, selv om katedralskolene, klosterskolene og «korskolene» gav mange av dem et godt grunnlag. Reformasjonen brakte presteutdannelsen i søkelyset, og i 1563 gav Tridentinerkonsilet nye regler for denne.¹⁷ Det ble nå slått fast som hovedregel at hvert stift skulle ha sitt seminar eller kollegium. Biskopen sto ansvarlig for dette. I små og fattige stift kunne biskopen tillates å sende prestelærlingene til et annet stift, eventuelt til et regionalstift. Der det var mulig og nødvendig, skulle det innrettes to eller flere seminarer, for eksempel

et gutteseminar og et presteseminar. I gutteseminaret eller det lille seminar, skulle elevene komme inn fra de var 12 år, og ved begge seminarer skulle elevene bo i internat, ikke bare av praktiske hensyn, men også for at de vordende prester skulle bli ett med kirkens åndelige liv. Ved hvert seminar skal det være en rektor eller regens som står for den ytre ledelse og alltid er prest, en økonom, en spiritual eller sjelesørger, minst en skriftefar og endelig lærere. Denne ordningen, som på mange måter bare var en nyregulering og almen gjennomføring av middelalderens praksis, står fremdeles ved lag i hovedtrekkene.¹⁸ Det tok ellers tid å gjennomføre nyordningen av presteutdannelsen, og selv sagt har leseplanene for både gutteseminarene og presteseminarene blitt revidert gjentatte ganger. Annet Vatikankonsil trakk opp retningslinjer som vil føre til meget viktige forandringer i opplegget for presteutdannelsen.

Gutteseminarene eller de små seminarer, *seminaria minora*, kalles av og til for guttekonvikter. De kan være «frie», ledet av kirkelige foreninger og kongregasjoner, eller «yrkesbundne», ledet av en munkeorden eller av sekularprester, det vil si prester som ikke hører til en orden, og tar da utrykkelig sikte på rekruttering av presteskap og dermed også misjonærstab.¹⁹ Jeg hadde i juni 1966 anledning til å sette meg inn i opplegget for slike rekrutteringsseminarer da jeg besøkte *Missions-Seminar St. Ottilien, Humanistisches Gymnasium* utenfor München. Gymnaset hører til et benediktinerkloster, Sankt Ottilien som er moderkloster og erkeabbedi for en misjonskongregasjon. Kongregasjonen ble grunnlagt i 1887 i den hensikt å gjeninnføre det gammelbenediktinske misjonsideal. *Congregatio Ottiliensis OSB pro missionibus exteris* har over 1 300 medlemmer, hvorav ca. 560 hører til moderklosteret. Av de siste er over 200 aktive misjonærer. Selve klosteret, med stort gårdsbruk og et fint bibliotek på over 100 000 bind, er vel verdt et besøk.²⁰

Det humanistiske gymnas i Tyskland legger stor vekt på latin og gresk og er for så vidt vel egnet som forskole til et teologisk studium.²¹ St. Ottilien hadde i 1966 239 elever. Elevene blir i alminnelighet opptatt etter fullførte fjerde år i folkeskolen. Det

er elever som kan tenkes å gå inn i misjonsarbeidet, klosterlivet eller menighetsprestetjenesten, eller som i alle fall ikke utelukker disse muligheter, som blir opptatt. Et prospekt som St. Ottilien har utarbeidet, fremhever at barn i fjerde klasse på folkeskolen ikke har en klar forestilling om en kallsoppgave. Viktigere enn ønsket om å bli prest eller misjonær er derfor: ekte fromhets-sinn, tilstrekkelig intellektuell utrustning (skolevitnesbyrd) — det er konkurranse om å komme inn på slike gymnas —, god karakter, det vil si viljekraft og oppriktighet (vandelsattest) og god helbred (legeattest). Man legger vekt på at elevene kommer fra gode kristne hjem. «Das erste Priesterseminar ist die gute christkatholische Familie», som det heter med et sitat av kardinal *Faulhaber* i et prospekt fra St. Ottilien Missionsseminar. Det understrekes at en av seminarets hovedoppgaver er å hjelpe elevene til å finne ut hva som er Guds vilje med deres liv. Hvis eleven kommer til at han ikke passer inn i skolemiljøet eller ikke ønsker å gå inn i kirkens tjeneste, står det selvsagt foreldrene fritt å flytte ham til en annen skole. De første tre måneder ved skolen regnes, fra begge sider, som en prøvetid, og de tre månedene innledes med en tre dagers test. Både regens og de øvrige lærere jeg talte med gav uttrykk for at man ønsket å unngå alt som hadde karakteren av et press. Man ønsket å føre hver enkelt frem til et fritt og personlig valg. De gode benediktinere talte om denne oppgaven på en måte som uvilkårlig minnet meg om det man kan lese om miljøet ved engelske metodist-colleges i tidligere tider. En misjonsforsker som Thomas Ohm har forøvrig klaget over at det valg som det her dreier seg om lett kan få karakteren av et yrkesvalg, så det indre valg trer i bakgrunnen.²² Ohm peker utvilsomt på en realistisk mulighet. Det lot likevel til at miljøet ved St. Ottilien nettopp la forholdene til rette for å unngå en yrkesbetont oppfatning av misjonærkallet.

Skolens kostpenger er meget rimelige, og elevene får låne de fleste skolebøker. Likevel faller det på hver elevs foreldre et årlig utlegg til skolen på ca. DM 1 800. Etter ni års undervisning ved seminaret avlegger elevene sin Abitur, studenteksamen.

Ved siden av undervisning etter samme krav som ved statsgymnasene legges det naturligvis vekt på det religiøse liv. Men selv om elevene lever under en relativt streng husorden, fikk jeg inntrykk av at atmosfæren var naturlig og hyggelig. — Jeg overhørte, på noen avstand, flere samtaler mellom regens og elever og må si at tonen var bestemt, men åpen og vennlig.

De fleste av elevene blir aldri misjonærer, eller overhodet munk eller prester. Bare 30–40 prosent går videre til universitet eller teologisk høyskole (presteseminar), og omtrent halvparten av disse blir presteviet. Det kan svinge atskillig fra kull til kull, og fra seminar til seminar. Ved St. Ottilien regnet man med at fra ti til tyve prosent av et kull kunne ende som misjonærer. Det regnes ved slike seminarer for å være et uvanlig gunstig resultat.

Elevinternatet ved St. Ottilien ligger særdeles vakkert til, passe langt fra storbyens uro og med gode muligheter for å drive idrett. Musikk og andre fritidssysler var det tilsynelatende god anledning til å dyrke. Men det er kirke og misjon som preger skolens ånd. Klosteret har sitt eget misjonsmuseum, vesentlig etnografisk orientert, men også med ypperlige misjonskart og plansjer.

St. Ottilien er kanskje det mest kjente av de tyske gutteseminarer som tar sikte på misjonssaken. Det er forbundet med en filosofisk høyskole, har sitt eget organ, *St. Ottilien Missionsblätter* og klosterets erkeabbed er foreleser ved universitetet i München. Foruten St. Ottilien finnes det 40 andre gutteseminarer i Tyskland og 31 presteseminarer. Til sammenligning kan anføres at Italia har 277 gutteseminarer og 119 presteseminarer.²³ Det er det særegne åndelige og misjonsmettede miljø ved gutteseminarene som gjør dem til rekrutteringsorgan for kirkens misjon. — Ved St. Ottilien var relativt hyppige misjonærbesøk med lysbilder, film og fortellinger fra misjonsmarken av stor positiv betydning, som de også har vært i vårt eget land. — Minst like viktig er det vel at misjonen ved misjonsseminarene er integrert i kristendomsundervisningen, som ved St. Ottilien også inkluderte en kort, men velvillig omtale av den økumeniske bevegelse.

Det har ellers vært klaget over at misjonen har vært skjøvet i

bakgrunnen i katekismeundervisningen i de katolske skoler i Tyskland.²⁴ Men det gjøres i alle fall energiske forsøk på å rette på dette. Vi sikter ikke da til det som gjøres utenfor skolen for å skape en levende interesse for misjon blant katolske barn. Jeg tenker på den pedagogiske og kateketiske fornyelse i den katolske kirke, noe som også kommer misjonen til gode.²⁵ I denne sammenheng vil jeg kort omtale et bokverk som er utgitt på Patmos Verlag i serien *Schriften zur katechetischen Unterweisung*. Fem bøker i denne serien bærer tittelen *Die missionarische Erziehung in der Volksschule*.²⁶ Disse fem bind er håndbøker for religionslærere og er beregnet på de første ni skoleår. Første bind tar sikte på Unter- und Mittelstufe og inneholder en såkalt religionslære og tallrike misjonsfortellinger. Annet bind er beregnet på Oberstufe I og slutter seg til bibel- og katekismeundervisningen. Det har en rekke artikler av fremragende fagfolk som missiologen Josef Glazik (*Mission Gottes in der Kirche*), gammeltestamentleren Fritz Andreae (*Der Missionsgedanke im Alten Testament*) og nytestamentleren Ludwig Leitheiser (*Der Missionsgedanke im Neuen Testament*). Lærere og dosenter gir undervisningsskisser med bibelteologisk eller misjonshistorisk utgangspunkt eller med tilknytning til gudstjenesteliv og kirkeår. Det er tatt med en del misjonærbiografier og oversikt over de pavelige misjonshjelpeorganisasjoner. Tredje bind for Oberstufe 2 fortsetter dette opplegget og konsentrerer seg om den tanken at oppdragelse til misjon må ta sikte på *Einübung in die Kirche*. De som vil utrette noe for misjonen må først og fremst være modne, ansvarsbevisste og aktive medlemmer av kirken. Boken fremhever betydningen av misjonssanger og gir eksempler på katekese over slike sanger. Fjerde bind gir verdensmisjonens historie og tar med mange misjonsfortellinger. Også det evangeliske misjonsarbeid er tatt med i en velvillig oversikt. Femte bind har en geografisk orientert fremstilling av de viktigste katolske misjonsmarker. Når vi betenker at hvert av fem bind er på et par hundre sider, forstår vi at tyske katolske lærere har fått et særdeles grundig og solid hjelpemiddel til å integrere misjonen i kristendomsundervisningen. Interesserte lærere vil sikkert også

holde *Schule und Mission*, og har dessuten en kateketisk misjonslitteratur.²⁷ Tyske katolikker mener imidlertid at man i Frankrike er kommet lenger med denne sak.²⁸

Det kan ikke være tvil om at de katolske seminaria minora som ledes av misjonsordener har hatt stor betydning, ikke bare som rekrutteringsorgan, men som forstadium for den egentlige (preste-) misjonærutdannelse. Likevel har gutteseminarene vært gjenstand for atskillig kritikk ut fra det synspunkt at et slikt lukket internatmiljø lett kan skape en kunstig drivhusatmosfære som kan gi grunnlag for dype frustrasjoner i en senere livsetappe. Seminaria minora ble derfor omtalt med et visst forbehold av Vaticanum II, og konsilet understreket at elevene må gis anledning til «normal human activities, and have frequent contact with their own families.» Det fremheves også at seminaria minora må fylle de adekvate krav til almen utdannelse også for dem som ikke blir prester.²⁹

Ikke-katolikker tenker seg gjerne den romersk-katolske kirke som en fasttømret enhet uten variasjoner. I virkeligheten er Romerkirken et complexio oppositorum. Den rommer spenningsfylte motsetninger og en uendelighet av varianter. Dette gjelder i noen grad også misjonærutdannelsen. En katolikk kan få sin presteutdannelse ved et statsuniversitet eller et kirkelig universitet, et biskopelig stiftsseminar eller et regionalseminar. De institusjoner som her er nevnt, utdanner først og fremst sekular- eller «verdensprester», og disse utgjør bare en liten del av den katolske misjonærstab. I 1924 leverte ordensgeistligheten et par og nitti prosent av de katolske misjonsprester, og forholdstallet er neppe vesentlig forandret siden da, selv om antallet misjonsprester er mer enn fordoblet.³⁰

De katolske ordener og kongregasjoner har gjerne en ordenshøyskole i hver provins. Ordenshøyskolen, som også kan kalles studiekloster, seminarium majorum, skolastikat eller studentat, har de samme minimumskrav som de øvrige katolske teologiske fakulteter og akademier. I mange tilfeller gir ordenshøyskolene utvidede utdannelsesmuligheter, slik også en del universiteter gjør. Den katolske kirkerett bestemmer, i Codex iuris canonici, can-

on 1365, at alle prestekandidater må gjennomgå to års studier i filosofi og fire år i teologi. Filosofien er fremdeles den skolas-tiske og omfatter logikk, noetikk, metafysikk, kosmologi, psyko-logi, teodice og etikk.³¹ Det har vært en del utilfredshet med denne filosofiundervisningen fordi den ikke i tilstrekkelig grad tar hensyn til nyere filosofi. Det annet Vatikankonsils dekret om presteutdannelsen varsler forandring her. Trening i tradisjonell filosofi skal opprettholdes, men studentene «should also be conversant with contemporary philosophical investigations, especially those exercising special influence in their own country, and with recent scientific progress».³² Noen ordener, for eksempel domi-nikanerne og jesuittene, krever tre års filosofistudium.³³ Før prestekandidatene tar fatt på filosofistudiet, går de igjennom et eller to års novisiat. Dette skal ikke være studieår, men innlevelse i ordenens fromhetsliv og disiplin. Men kandidatene kan motta noen teoretisk undervisning også i novisetiden.³⁴ De fire årene med teologistudium omfatter dogmatikk, apologetikk, etikk, bi-belsk innledningsvitenskap (isagogikk), bibelkunnskap, kirkerett — som ansees som et viktig fag — og liturgikk.³⁵ Den samlede studietid blir fra seks til ni år. Det siste gjelder dominikanere og «hvite fedre», som særlig virker i Afrika, mens jesuittene kan strekke studietiden ut i mange år til. Sammenlignet med tilsva-rende studieplan for lutherske kirker må man si at eksegese og bibelteologi har trådt sterkt tilbake i katolsk presteutdanning, og at dogmatikken har atskillig preg av middelalderskolastikk. Noen tall vil belyse dette. Ved *Urbaniana-universitetet* i Roma er det ansatt noen og femti professorer. Av dem er 20 offisielt pro-fessorer i teologi. I tillegg kommer 18 professorer ved universite-tets misjonsinstitutt. Av de 20 teologiprofessorene er en professor i isagogikk, en ordinær professor i Bibel-eksegese og en profes-sor adiunctus i Bibel-eksegese.³⁶ Et lignende forhold finner vi ved jesuittenes berømte Roma-universitet, *Gregoriana*. Ved Gre-gorianas teologiske fakultet foreleser ikke mindre enn 82 profes-sorer, hvorav forresten flere tilhører universitetets misjonsinstitutt. Av de 82 er bare en professor i isagogikk og eksegese, en i eksegese og to hjelpeprofessorer i eksegese.³⁷ Da bør man riktignok ta i

betraktning at Gregorianas bibelinstitutt har 24 professorer. Ved de andre katolske universiteter som jeg besøkte sommeren 1966, nemlig Freiburg i Sveits, Nijmegen i Holland og Münster i Westfalen, var forholdene omtrent de samme. Etter det annet Vatikan-konsil vil dette bli annerledes. De detaljerte bestemmelser foreligger ennå ikke. Og når de kommer, må man vente i mange år før de kan gjennomføres. Både må staben av Bibel-forskere utvides radikalt, og nye lærebøker i eksegesi og bibelteologi må utarbeides. Så meget er imidlertid sikkert: studieordningen ved seminaria majora skal revideres i overensstemmelse med konsilets dekret og andre vedtak. De dokumenter som da i første rekke kommer i betraktning, er konstitusjonene om kirken og om liturgien, pastoralkonstitusjonen om kirken i den moderne verden, dekretene om økumenikk, om prestenes liv og tjeneste og om presteutdannelsen og for misjonærenes vedkommende dekretet om misjonsaktiviteten. I det siste står det blant annet at de prestestuderende skal lære å kjenne misjonens historie og metode og oppdras i økumenismens ånd. Stort sett kan vi si at den katolske preste- og misjonærutdanning vil bli modernisert, med tydelig aksentforskyvning i retning av økumenisk innstilling og den evangeliske teologi. Fruktene av den liturgiske bevegelse og Bibel-bevegelsen vil komme presteseminarene til gode, og nye eller delvis nye fag vil bli foredratt, for eksempel konfesjonskunnskap, økumenikk, religionshistorie og *misjonsvitenskap*, fag som hittil ikke har vært integrert i den vanlige preste- og misjonærutdanning. Skjønt nettopp misjonærene har jo på disse områder fått mer enn andre prester, og det har lenge eksistert professorater i alle disse disipliner.³⁸ Et hovedsynspunkt kommer frem i følgende passus fra dekretet om presteutdannelsen: «In the study of sacred Scripture, which ought to be the soul of all theology, students should be trained with special diligence». Det tales om opplæring i eksegetisk metode og om å motta «inspiration and nourishment from reading and meditating on the sacred books day by day».³⁹ Vi har nevnt at missiologien blir innlemmet i det teologiske studium. Like viktig er det kanskje at misjonsdimensjonen skal gjøre seg gjeldende også i de andre disi-

pliner. Et sitat fra misjonsdekretet, i dansk oversettelse, vil vise dette: «Professorerne ved præsteseminarierne og ved universiteterne skal fremstille verdens og Kirkens sande situation for de unge, så de bliver klar over, at en mere intensiv udbredelse af evangeliet til de ikke-kristne er nødvendig, og de vokser i deres iver herfor. I fremstillingen af de dogmatiske, bibelske, moralteologiske og historiske fag må de drage de missionsmæssige aspekter, der findes i dem, frem i lyset for på denne måde at udvikle missionsbevidstheden hos de vordende præster.»⁴⁰

Selve den grunnleggende presteutdanning vil altså bli grundig revidert. Men presteutdanning og misjonæruddanning er ikke uten videre identiske. En vanlig katolsk misjonsprest har i alminnelighet en lengre og bedre utdanning enn en menighetsprest. Dette har lange tradisjoner. Det er ikke min oppgave her å gi en historisk oversikt over den tilleggsutdanning som katolske misjonærer har fått gjennom tidene. Den har sikkert i mange tilfelle vært ytterst sparsom og tilfeldig, og har nok ofte manglet helt. Men vi vet at allerede kardinal *Brancati* (1612–93) i sitt virke for propagandakongregasjonens Collegium Urbanum hevdet nødvendigheten av at misjonærene skulle få gode kunnskaper om det folket de skulle virke blant, og han anbefalte at alle misjonærer skulle ha med seg *Thomas a Jesu's* misjonshåndbok *De Procurando Salute Omnium Gentium* som utkom første gang i 1610.⁴¹ *Thomas a Jesu* er betegnet som forløper for den moderne missiologi.⁴² Flere paver, spesielt Leo XIII, Pius X, Benedict XV og Pius XII oppfordret til at misjonærene skulle få spesialutdanning eller at denne skulle forbedres. Tilleggsstudiet tar generelt sikte på det eller de sprog som brukes på vedkommende misjonsfelt. Steyler-misjonærene (SVD) behandler for eksempel inngående misjonslandenes geografi og historie og undervises i etnologi og sykepleie. Kongregasjonen av den Hellige Ånd (CSSp) legger vekt på tropehygiene, og pallottinerne (SAC) lærer missiologi med etnografi og etnologi, mens St. Ottilien-benediktinerne (OSB) får med både misjonskunnskap, kolonirett, tropehygiene og bokføring.⁴³ De hvite fedre (PA) har helt fra begynnelsen av fått et års tilleggsundervisning ved tidligere misjonærer

blant annet i alminnelig misjonslære, misjonskatekese, misjionspastorallære, antropologi (Völkerkunde), sprog osv.⁴⁴ Dette er eksempler på hvordan noen kjente ordener sørger for vanlig ekstraundervisning for sine misjonærer. Noen ordener har dessuten særlig tilleggstudanning, ofte i utlandet, for enkelte av sine misjonspatres.⁴⁵ Svakheten ved den førkonsiliære ordning av misjonæruddannelsen var den at det ble overlatt til de enkelte misjonsordener selv å ordne sin spesialutdanning, uten at det forelå noenlunde faste standardbestemmelser. Følgen av dette er skarpt formulert av fransiskaneren dr. *Bernward Willeke* i 1963: «Man muss befürchten, dass auch heute noch viele Jungmissionare ausgeschiedt werden, die nicht mehr mitbekommen als die übliche Ausbildung für die Heimatseelsorge. Wie wenig wissen viele Missionare über die Geschichte und Kultur eines Landes, das ihre zweite Heimat werden soll und wie wenig über die geschichtliche Eigenart der jungen Kirche, die sie dienen wollen. Und wie wenig sind diejenigen, die vor der Ausreise Gelegenheit haben, sich mit den theologischen Grundlagen der Mission oder einer missionarischen Spiritualität vertraut werden. Ob wir uns nicht in Deutschland für unsere Jungmissionare eigene Ausbildungszentren schaffen sollten, wenigstens in Form von Kursen, und Zwar für jeden, der auszieht?»⁴⁶ Når vi leser denne kritikken, bør vi huske at de mangler den fremhever ikke gjelder de katolske misjonsordener generelt, men en orden i et enkelt land. Vi merker oss videre at ordene ble skrevet før dekretene om misjonen, presteutdannelsen og økumenikken ble promulgert. Kanskje vi og bør overveie hvordan det står til med misjonæruddannelsen i evangeliske kirker?

Under mitt besøk ved forskjellige katolske universitet i 1966 kunne jeg konstatere at man arbeidet energisk med nye studieplaner. Det kjente informasjonsorgan Herder Correspondence forteller om et interessant forsøk som er i gang i Roermund i Nederland. Redemptoristene, Picpusmisjonærene og «Society for African Missions», som vel må bety «de hvite fedre», har gått sammen med vedkommende stift og med universitetet i Nijmegen om en ny studieordning. I stedet for det tidligere toårige

filosofistudium og fireårige teologistudium leses nå teologi og filosofi parallelt. Man begynner med et års propedeutisk filosofisk-teologisk kurs og fortsetter med fire år kombinert filosofi og teologi. Tredje studieavdeling skal være av varierende lengde og er bare beregnet på utdanning av spesialister.^{46b} At den postkonsiliære studieomlegning kan føre til krisesituasjoner, har man eksempler på i Spania, hvor den reaksjonære biskop av San Sebastian stengte sitt stiftseminar fordi studentene krevde reformer, og fra Brasil, hvor reformene ved regionalseminaret i Recife førte til at flere eldre professorer søkte avskjed i protest.^{46c}

I munkeklostre finnes både patres og fratres, ordinerte munker og *legbrødre*. De siste er i avgjort mindretall. De av dem som reiser til misjonsmarken, kalles misjonsbrødre (Brudermissionare). Vi kan regne med at den romersk-katolske kirke hadde ca. 6 000 misjonsbrødre i 1959.⁴⁷ Det finnes legbrødre innen de store og kjente ordener som benediktinerordenen, dominikanerordenen og fransiskanerordenen. Men det er også legbrødre som er tilsluttet legbrorskaper. Omtrent en tredjedel av alle misjonsbrødre danner selvstendige brødrekongregasjoner som særlig tar seg av skolearbeidet, sykepleie og annen sosial virksomhet.⁴⁸ Den mest kjente av disse sammenslutninger har vel de franske skolebrødre, *Freres des Écoles chretiennes*, (FSC) som ble grunnlagt allerede i 1681 av den unge adelsmannen Jean Baptiste de la Salle.⁴⁹ Dette brorskaper tallet i 1964 ca. 18 000 medlemmer. Av dem var 11 prosent, eller nær 2 000 i misjonens tjeneste.⁵⁰ Enda flere misjonsbrødre har Marist-skolebrødrene sendt ut. I 1964 var det ca. 3 750 av dem i misjonens tjeneste, men jeg er ikke kjent med hvor mange av disse som kommer fra de unge kirker og hvor mange som er utenlandske misjonærer.⁵¹ Både disse og andre brorskaper har egne utdanningsanstalter. De fleste av disse brødrene utdannes til lærere i folkeskolen, noen også for den høyere skole.

Andre misjonsbrødre, ikke minst fra de eldre munkeordener, er utdannet ved klosterverksteder som håndverkere og blir i de unge kirker dels satt til praktisk arbeid og dels til å undervise ved håndverksskoler. I den jevne katolikks bevissthet står vel

misjonsbrødre ikke så høyt, og det tør være hovedårsaken til at rekrutteringen av disse svikter. Derimot står det glans av «utviklingshjelpene». ⁵² Saken er vel den at de misjonsbrødre som er virksomme i den sosiale sektor, altså utviklingshjelpere, som regel har en førsteklasses fagutdannelse og dessuten en innsatsvilje som verken regner med timebetaling eller kort arbeidsdag, men ser gjerningen som en livsvarig kallsoppgave. ⁵³ Men det er neppe tvil om at selve spesialutdannelsen for misjonen har trådt for sterkt i bakgrunnen. Den siste gruppen av mannlige katolske utsendinger er legmisjonærer. De er verken prester (sekularprester eller ordensprester) eller lege munkes, og har således ikke avlagt de livsvarige løfter om kyskhets, fattigdom og lydighet. Heller ikke er de medlemmer av en av de mange nyere kongregasjoner. De er rett og slett legfolk som stiller seg til tjeneste for misjonen, som regel for et bestemt antall år. I en tysk håndbok for misjon er det nevnt to slike brorskap, *Gemeinschaft St. Johannes* og *Schönstätter Marienbrüder*. ⁵⁴ Den første sammenslutningen tar sikte på det teknisk-håndverksmessige arbeid ved oppførelser av hospitaler og på sykepleie. Den andre har kateketrekruttering som formål. Endelig må nevnes katolske foreninger som tar sikte på å forberede og sende ut legepersonale til misjonsmarken. Den eldste av disse er *Das missionsärztliche Institut* i Würzburg, grunnlagt i 1922. Dette såkalte institutt hadde i 1961 over 200 medlemmer som hadde forpliktet seg til ti års tjeneste i de unge kirker. Lignende foreninger eller institusjoner finnes i Frankrike, Belgia, Eire, England, Italia, Nederland, Sveits og USA. ⁵⁵

Det er langt flere kvinner enn menn som arbeider i katolsk ytre misjon. I følge *J. Bettray* arbeidet i 1957 70 743 misjonsøstre i Propagandaens områder. Som kjent er noen av de områder som sorterer under Propagandakongregasjonen ikke det vi evangeliske forstår ved misjonsområder. På den annen side er det langt større virkelige misjonsområder som ikke ligger under Propagandaen. Halvparten av det oppgitte antall østre er utsendinger, de andre østrene kommer fra de unge kirkene. Misjonsøstrene hjelper til med å grunnlegge kvinnelige ordener i

de unge kirker og «arbeiten in der Wortverkündigung, im Religionsunterricht, in der Vorbereitung auf die Sakramente.»⁵⁶ — Opplysningen om søstrenes deltagelse i forkynnergjerningen fant jeg så betydningsfull at den burde gjengis uten oversettelse. — Men misjonssøstrene har også andre oppgaver. De underviser i barnepleie, husholdning og håndverk og gjør tjeneste som sykepleiersker og husholdersker.⁵⁷ De fleste misjonssøstre tilhører en nonneorden eller kongregasjon. Til tross for at de kvinnelige katolske misjonsarbeidere utfører en særdeles betydningsfull del av den katolske misjonsoppgave, er litteraturen om deres utdanning ytterst mager. Nå gjelder dette også for mannlige misjonærers vedkommende, men hva disse angår er jo i alle fall den grunnleggende presteutdanning kjent.⁵⁸ Den religiøse utdanning er den samme for misjonssøstrene som for andre nonner. De begynner med et halvt års prøvetid, postulat, og går i tilfelle så igjennom et eller som regel to års novisiat.⁵⁹ Den skolemessige, og for så vidt religiøse, utdanning begynner for mange i en internatskole som noenlunde tilsvarende gutteseminarene og som fører frem til middel- eller realskoleeksamen, eller i noen tilfelle til examen artium. De tyske «misjonssøstrene av det kostbare blod» har i Neuenbeken en misjonsskole som står i forbindelse med universitetet i Oxford og som fører frem til General Certificate of Education, ordinary eller advanced level. Og misjonsbenediktinerinnene har en lignende ordning med London universitet.⁶⁰

Det fremheves generelt, både for kvinnelige og mannlige utsendinger, at de ubetinget må ha god helse. Enda viktigere er likevel de åndelige forutsetninger. Bare den, heter det, som er nøye bundet sammen med Gud og som opprettholder kontakten med Ham i bønn, er skikket til å dra ut.⁶¹ Klostertiden skal hjelpe de unge frem til et Kristo-sentrisk trosliv. For novise-søstrene er dette uttrykt slik: «Die Novizinnen müssen zu einer personalen Begegnung mit Christus, dem Ewigen Worte des Vaters, geführt werden, der in seiner Kirche konkrete Gestalt annimmt und in Liturgie und Sakrament unmittelbar ihr Leben erreicht. Aller Unterricht muss Hinführung zu Christus sein,

muss gipfeln in seiner grösseren Erkenntnis und Liebe.»⁶²

Søstre som skal til misjonsmarken har, kanskje med unntagelse av kontemplative nonner, en yrkesutdannelse. Når det gjelder sykepleie, fødselshjelp og husholdning, gis utdannelsen nesten alltid i vedkommende ordens egne institusjoner. Det gjelder også de ganske få kvinnelige misjonsleger.⁶³ Utdannelse til lærerinne eller lektor gis ofte ved statsakademier. — Dette gjelder ikke USA., hvor den katolske kirke har egne universitet i større utstrekning enn i Europa. — Søstre som skal undervise i kristendomskunnskap, kan gjennomgå et teologisk studium, men at de gjør det, hører til sjeldenhetene.⁶⁴

Det har vært atskillig kritikk mot den utdannede misjonssøstrene får. De får ikke tilstrekkelig kunnskap om den verden de lever i, og deres tro mangler teologisk fundering. Den mest alvorlige innvending gjelder mangelen på misjonsundervisning. Det eksisterer i Tyskland minst 66 søsterordener- og kongregasjoner som har sendt ut misjonærer, foruten sekularinstitusjoner, men bare to av dem, misjonsbenediktinerinnene i Tutzing og «tjenerinnene av den Hellige Ånd» (Steyl) har regelmessig og systematisk misjonsundervisning. Som lærebøker brukes *Sixta Kasbauer's* kompendium og *Karl Müllers* *Die Weltmission* eller *Anton Freitags* *Die neue Missionsära*.⁶⁵ Steyler-misjonssøstrene har følgende spesialfag: den Hellige Skrift, troslære, etikk, kateketikk, liturgikk, apologetikk, kirkehistorie, missiologi, tysk, engelsk, sang, musikk, psykologi, pedagogikk, didaktikk og metode-lære.⁶⁶ Den misjonsundervisning som de andre misjonssøstre får, er tilfeldig, består kanskje bare av foredrag ved misjonærbesøk, eventuelt supplert med en ukes misjonskurs. I enkelte tilfelle kompletteres utdannelsen med sprogkurs og andre kurs på misjonsmarken.

En vesentlig mangel er her, som for de mannlige misjonærens vedkommende, at den spesielle misjonsutdannelse har vært overlatt den enkelte orden eller kongregasjon. Det er særlig lederne for de forskjellige ordener og kongregasjoner som har motsatt seg en koordinering som kunne føre til en mer effektiv standardutdannelse. De enkelte ordener er redde for å miste sitt spesielle fromhetspreg.⁶⁷ Etter Vaticanum II vil dette måtte bli anner-

ledes. Det finnes allerede visse felles tiltak, som for eksempel die Arbeitsgemeinschaft der Superiorinnen missionierender Orden und Genossenschaften.⁶⁸ Det tales i de senere år om at misjonssøstrene kan ha del i det direkte apostolat. Med det menes først og fremst at noen av søstrene skal være ungdomsledere, sjelesørgerhjelpere og kateketer, og delta i forkynnelsen. Disse trenger mer enn andre en missiologisk utdannelse.⁶⁹

Vi har nevnt at misjonssøstrenes utdannelse kan fortsettes på misjonsmarken. Det gjelder selvsagt både kvinnelige og mannlige misjonærer, både med henblikk på sprog og med tanke på det mer faglige, for eksempel kurser eller konferanser i kateketikk.⁷⁰ Som eksempel kan nevnes Missiological Research Institute i Lumku, Queenstown, Sør-Afrika, hvor patres av Jesu hjerte ordenen i seks av årets måneder arrangerer innføringskurser for unge misjonærer og resten av året driver forskning.⁷¹ Et annet eksempel er det kateketiske senter De Nobili College i Poona, India fra 1955, hvor det også gis etterutdannelseskurser.⁷²

Misjonærer på besøk i hjemlandet, noe katolske misjonærer bare ganske nylig har begynt å praktisere, tar gjerne med seg et teologisk eller missiologisk oppfriskningskurs, om anledningen byr seg. Det kan dreie seg om «misjonsuker» eller andre former for undervisning. Disse arrangeres gjerne av de *katolske misjonsinstitutter*, og vi vil derfor kort omtale disse.

Et katolsk institutt i misjonens tjeneste kan være så mangt. Det ser ut til at det er mer eller mindre tilfeldig om det kalles institutt, college, studiesenter eller man velger en annen betegnelse. Det finnes rundt om i Asia og Afrika en rekke misjonsinstitutter som St. Xavier's Catechetical Institute, Bombay, St. Margaret's Catechetical Institute, Bombay og Secular Institute for the Catechists of Mary, Virgin and Mother, Nagoya, Japan, Institute of Mission Apologetics, Manila og Missiological Research Institute i Queenstown, Sør-Afrika.⁷³ Et misjonsinstitutt kan altså være et undervisnings- eller studiesenter med ulike spesialoppgaver i de unge kirker. Denne betydningen av ordet misjonsinstitutt tar ikke Anton Freitag med i sin leksikonartikkel

om *Missionsinstitute*.⁷⁴ Men han regner opp fire andre slag misjonsinstitutter. For det første nevner han de ordensfamilier som er virksomme for misjonen, og for det annet sekularpresternes misjonsinstitutter. Det tenkes da på disse som rekrutterings- og utdannelsesinstitusjoner for katolsk misjon. For det tredje anføres misjonslegeinstituttet i Würzburg. Endelig kommer misjonsvitenskapelige forskningsinstitutter. Her er det ikke plass til noen historikk, bare en oversikt. Den katolske kirke var senere ute med å bygge ut misjonsvitenskapelig forskning enn evangeliske kirker. Først i 1911 ble das *Internationale Insitut für missionswissenschaftliche Forschungen* i Münster opprettet. Samme år fikk instituttet sitt eget organ, *Zeitschrift für Missionswissenschaft*, fra 1928 *Zeitschrift für Missionswissenschaft und Religionswissenschaft*. Den første redaktøren var en av banebryterne for katolsk misjonsforskning, den energiske og temperamentsfulle *Joseph Schmidlin* som året i forveien hadde fått i oppdrag å forelese i misjonsvitenskap ved universitetet i Münster.⁷⁵ Schmidlin fikk avskjed av nazistene i 1934, og professoratet ble inndratt. Først etter 2. verdenskrig ble instituttet reorganisert og professoratet på ny besatt, da med den kjente forsker *Thomas Ohm*. Instituttet i Münster er på samme tid universitetsinstitutt og internasjonalt institutt. Dets nåværende leder er den fremragende kjenner av den ortodokse kirkes misjon, *Josef Glazik*. Ved sin side har han to vitenskapelige assistenter, hvorav den ene, dr. Werner Promper har gjort seg kjent ved sin bok om prestenøden i Latin-Amerika. Det er dessuten en kvinnelig sekretær i full stilling.

Instituttet har rommelige lokaler i Münster universitet. I et stort forværelse eller vestibyle er det montre med gjenstander fra misjonsmarken og en mer enn mannshøy globus som det bare finnes maken til i Vatikanet. Foruten fire kontorer er det en lesesal med 25 sitteplasser. Den brukes også som auditorium. Det holdes nemlig regelmessige forelesninger ved instituttet, som oftest for ganske få tilhørere som tar sikte på spesialisering. Ved siden av lesesalen er biblioteket med 7–8 000 bind og 70–80 løpende tidsskrifter. Gulvplassen er godt utnyttet med hyller,

og kartoteksystemet er meget enkelt. Det er inndelt slik: A. Allgemeines, B. Bibeln, C. Catechismen, D. Dokumenten, G. Geschichte, H. Hilfswissenschaften, K. Kunst, L. Lehre, M. Methode, R. Recht, S. Sammlungen, V. Verschiedenes, Z. Zeitschriften.

Missionsinstitutet i Münster formidler akademisk undervisning, men er først og fremst forskningssenter. I instituttets jubileumsskrift fra 1961 er det ført opp 23 misjonsvitenskapelige dissertasjoner og promosjoner til dr. theol. I denne listen finner man ikke få av den katolske kirkes mest kjente misjonsforskere, som Anton Freitag, L. Kilger, Benno Biermann, Johs. Thauren, Johs. Rommerskirchen, Fr. Schäppi, Josef Glazik og Karl Müller. Her står vi overfor noe overmåte sentralt i instituttets virksomhet, det nemlig å fostre nye forskere i missiologi.⁷⁶

Tross det store avbrekket i Hitler-tiden har instituttet i de første 50 årene utgitt 25 misjonsvitenskapelige avhandlinger og tekster og 9 misjonsvitenskapelige studier. Til dette kommer, som nevnt, tidsskriftet og serien *Bibliotheca Missionum* (R. Streit).⁷⁷ Før avbruddet under Hitler arrangerte instituttet en rekke misjonsvitenskapelige kurser og misjonskongresser som kunne vare opptil en uke. Fra 1953 har instituttet igjen satt i gang misjonsstudieuker med to-tre års mellomrom.⁷⁸ Opplegget for slike studiekurs er omtrent det samme som i følgende program for en studieuke som *Katholischer Missionsrat* arrangerte for misjonærer og «Missionarinnen» i Königstein 10.–16. juli 1966. Det trykte programmet ser i hovedtrekkene slik ut: 10. juli åpningsmøte; den 11. professor J. Michl orienterte om nyere eksegese, særlig Jesu-liv-forskning og hermenevtiske problemer; den 12. Dr. H. Rennings behandlet kirken og liturgien spesielt med tanke på dekretet om liturgien. Om kvelden var det samtale om hjemmemisjonsarbeidet, altså misjonens finansiering; den 13. behandlet dosent K. Tilmann kateketikk og misjon og emnet ble ført videre neste formiddag. Den 15. behandlet professor G. Ziegler misjon og moralteologi, om aftenen var det samtale om kirke og utviklingshjelp. Den 16. holdt professor J. Auer tre forelesninger med etterfølgende samtale: tilbakevenden til bi-

belsk trosforståelse, kirkens selvforståelse på det annet Vatikan-konsil, og de krav den nye kirkeforståelse stiller til vår kristelige selv- og verdensforståelse. Det var daglig gudstjeneste, og selv om det gjerne dreiet seg om dobbeltforelesninger, var det tid til en ekskursjon, samtaler og avkobling med spaserturer. Dette kurset var uttrykkelig beregnet på misjonærer og skulle sette dem i stand til å følge med i det som foregår i den teologiske verden for på den måten bedre enn tidligere å kunne representere den postkonsiliære misjonerende kirke.

Det første misjonsvitenskapelige kurs i den katolske kirke fant sted i Tyskland i 1916, og den første internasjonale misjonskongress i Utrecht i 1922. Det store katolske universitet i Louvain (Löwen), som forresten ennå ikke har ordinært professorat i missiologi, har helt siden 1923 hvert år avholdt sine «Semaines de Missiologie». Lignende misjonsuker har vært holdt i Canada (Ottawa) fra 1935. I Spania (Barcelona, senere Burgos) fra 1930, ved Fordham University i USA. fra 1953.⁷⁹ Og eksemplet har bredt seg til England, Frankrike, Italia, Portugal og leilighetsvis til de unge kirker, for eksempel i Léopoldville i 1956.⁸⁰ Fremragende fagfolk tilkalles som foredragsholdere ved disse misjonsukene. Ved misjonsuken i Louvain deltok således i 1965 blant andre Jean Daniélou, Yves Congar og M. J. Le Guillou. Blant emnene nettopp ved dette arrangementet kan nevnes: nytenkning om misjonen, misjon og nytestamentlig eksegesi, misjon i kirkens teologi, misjon og økumenisk ånd, frelse ved «god tro» og ikke-kristne religioners frelsesverdier, hvordan en afrikaner (inder, en fra det fjerne Østen) oppfatter kristendommen, hvordan misjonssøstrene (Misjonbrødrene) oppfatter sin oppgave i dag, legfolks frihet og ansvar i misjonsarbeidet.⁸¹ Det er visstnok mest vanlig at det gis anledning til å diskutere de oppsatte emner. Men kursene kan også legges opp som rene forelesningsrekker, bare supplert med friere samvær og ofte en ekskursjon. Denne linjen er fulgt av misjonsinstituttet ved universitetet i Freiburg i Sveits. Her kalles arrangementet, som avholdes hvert annet år, for Freiburger Woche für Fragen der Weltkirche, og man har holdt seg til mer alment opplysende emner som utviklingshjelp

og misjon, virkeliggjørelse av kirken i misjonen av i dag, misjons-årets planleggelse og utforming, medlemskap i kirken som ve-sensgrunn for det hjemlige misjonsarbeid og oikumene og ver-denskirkelig bevissthet. Institut für Missionswissenschaft der Universität Freiburg i Sveits ble grunnlagt i 1944 og har som sin leder en religionshistoriker, dominikaneren *J. Michels*. Når man betrakter det beskjedne biblioteket på kanskje to tusen bind ved misjonsinstituttet i Freiburg, får man inntrykk av at religionshistorien dominerer. Et blikk på instituttets (universi-tetets) trykte forelesningsprogrammer for fem semestre bekrefter inntrykket. Forelesningene er hver gang inndelt i tre grupper, missiologi, hjelpevitenskaper (religionshistorie og etnologi) og sprog. Hver gruppe har fra to til seks forelesere. I vinterseme-steret 1964/65 var det syv ukentlige forelesninger i missiologi, ti i religionshistorie og fire eller flere i sprog. Vintersemesteret 1965 /66 bød på ti ukentlige forelesninger i missiologi, ni i religions-historie og fire i sprog. De missiologiske emner var vintersemete-ret 1966 disse: misjonsteologi, innføring i en teologi om religio-nene, seminarøvelser over utvalgte emner, misjonsrett, verdens-kirkens problemer i Afrika, misjonslegfolket og Chinas historie i nåtiden. — Akkurat som ved instituttet i Münster kan man i Freiburg få tildelt et diplom etter å ha fulgt et toårig kursus.

I 1948 ble *Missiologisch Instituut* ved *Katholieke Universiteit*, Nijmegen i Nederland opprettet med den fremstående misjons-historiker *Alphons Mulders* som leder. Den nåværende leder er den utmerkede kjenner av Islammisjon, *Arnulf Camps*, en fran-siskaner, tidligere misjonær. Instituttet har foreløbig nokså dår-lige lokaler og mangler kontorhjelp, noe som forresten også var tilfelle i Freiburg. Men jeg har sterkt inntrykk av at det hol-landske misjonsinstitutt er i et godt spor. Jeg skal ellers ikke gå nøyere inn på forelesningsprogrammer og lignende, men vil nevne at forelesningene tar sikte på å føre teologiske kandidater frem til doctorandus miss. (lisensiat) i løpet av to år og til doktor-grad i løpet av ca. tre år.

Før jeg kort omtaler to misjonsinstitutter i Roma, vil jeg nevne at lignende institutter også finnes i Wien, Burgos, Ford-

ham University, USA, og Ottawa. Enkelte ordener har institusjoner som meget vel kan kalles misjonsinstitutter, for eksempel Societas Verbi Divini's Anthropol Institut St. Augustin i Siegburg og studiesentret i Techny, Illinois.⁸²

I 1627 opprettet Urban VIII *Collegium Urbanum*, egentlig Collegio Urbano de Propaganda Fide, i Roma. Dette skal være et internasjonalt collegium for alle riter og alle misjonsland og er først og fremst beregnet på de områder som ikke har egne misjonsseminarer eller presteseminarer. I praksis har de fleste studenter ikke kommet fra de egentlige misjonsland.⁸³ Benedict XV bestemte i encyclikaen *Maximum illud* av 1919 at det skulle opprettes et professorat i misjonsvitenskap ved Collegium Urbanum.⁸⁴ Og i 1932 ble *Pontificium Institutum Missionale Scientificum* opprettet.⁸⁵ Misjonsinstituttet er selvstendig institusjon, men tilknyttet Universitas Urbaniana. Instituttet fører frem til lisensiatgrad eller doktorgrad, men er også åpent for slike som vil dyktiggjøre seg for oppgaver på misjonsmarken. Her har studenter og forskere på mange måter ønskevilkår. De fleste av studentene bor på Collegium Urbanum, et navn som er beholdt for studentinternatets vedkommende. Urbaniana står under Propagandakongregasjonen, selv om denne tilknytning ikke lenger kommer frem i det offisielle navn. Selve universitetsbiblioteket er ikke på mer enn vel 50 000 bind, men til dette kommer *Pontificia Bibliotheca Missionum* og i tilknytning til det Propagandaens enorme arkiv og 400–500 løpende tidsskrifter.⁸⁶ En fortegning over avhandlinger som er fullført ved misjonsinstituttet fra dets grunnleggelse til og med 1949 omfatter 39 numre, skrevet på forskjellige sprog. Avhandlingene er sjelden trykt, som regel bare mangfoldiggjort i 30 eksemplarer. Noen få har fått betegnelsen *summa cum laude*. Om gjennomsnittsnivået for de andre avhandlingers vedkommende må det sies at dette ligger avgjort under hva man krever ved en norsk doktoravhandling.⁸⁷

Pontificia Universitas Gregoriana het opprinnelig Collegium Romanum og ble grunnlagt i 1551 av Ignatius Loyola. Det er jesuittenes hoveduniversitet, men besøkes også av studenter som hører til de forskjellige andre ordener. I 1958/59 fulgte ca.

2 600 studenter forelesninger ved universitetet. Fra 1932 har det et eget *misjonsvitenskapelig fakultet*. Normalt skal de som studerer ved misjonsfakultetet først ha bak seg den ordinære filosofiske og teologiske skolering som kreves. Man har så adgang til toårige lisensiatkurs som avsluttes med lisensiateksamen. I et tredje tilleggsår blir en eventuell doktoravhandling utarbeidet. Det finnes også et etårig kurs, anno *speciale intensivo*, som avsluttes med diplom. De fleste av tilhørerne hører egentlig til et av de andre fakulteter og følger bare enkelte forelesninger. Utvalget av forelesninger er overmåte stort, det fyller 26 trykte sider. Det skilles mellom hovedfag, hjelpedisipliner, spesialfag og øvelser. I hovedfag kan det undervises i innføring i missiologien, misjonshistorie, begrepsbestemmelse, samlet overblikk, misjonsinnretninger, nytten av misjon, dogmatisk misjonsteologi, bibelsk misjonsteologi, patristisk misjonsteologi, misjonsetikk, misjonsrett og misjonsgeografi. Hjelpesfagene kan omfatte historiemetodologi, antropologi, enkelte misjonsområder som India osv., Islam, land med primitiv kultur. Spesialfagene kan være arkivkunnskap, statistikk, relegionshistorie og religionspsykologi.⁸⁸

De enkelte katolske misjonsprester, misjonssøstre- og brødre kan ha nokså forskjellig spesialskolering for misjonær oppgaven. En adekvat sammenligning mellom katolsk og ikke-katolsk misjonærutdannelse er ikke mulig, dertil er utdannelsen i de evangeliske kirker og samfunn alt for uensartet. Noen refleksjoner kan man likevel gjøre på grunnlag av den undersøkelse jeg her har lagt frem. Som helhet betraktet vil den katolske misjonærutdannelse stå som meget *enhetlig* og av *høy standard*. Dette betyr ikke at alle katolske misjonsprester har nøyaktig samme utdannelse. Forskjellene gjør seg gjeldende allerede før prestekandidatene begynner på seminar eller universitet. Kravene til studenteksamen må vel sies å ligge særlig høyt i Frankrike og Tyskland, noe som selvsagt også kommer mange evangeliske misjonærer til gode. Den filosofiske skolering er overalt den samme i den katolske kirke, og avgjort mer solid enn i noe evangelisk samfunn, selv om også enkelte anglikanske prester kan ha et utmerket grunnlag i filosofi. Den grunnleggende teologiske

utdannelse for katolske misjonærer kan variere noe i kvalitet fra det ene akademi til det annet, men er i sine grunnkrav overalt den samme. Den er av høy standard, men har hittil på enkelte punkter virket middelalderlig foreldet hvis man sammenligner med den universitetsutdannelse som er ordinær for lutherske misjonsprester. Jeg tenker da på manglende bibelstudium og skolastisk dogmatikk. Nettopp på disse punkter vil utdannelsen for katolske misjonærer, og andre prester, nå bli radikalt forbedret. Spesielskoleringen for misjonsmarken later til å ha vært like uensartet i den katolske kirke som i de ikke-katolske kirker. Det eneste felleskrav for katolikker og ikke-katolikker er her kanskje sprogstudium.⁸⁹ Den postkonsiliare katolske misjonærutdannelse vil imidlertid bli mer enhetlig enn tidligere, og langt bedre: Missiologi blir obligatorisk fag for alle teologer og misjonsdimensjonen blir integrert i samtlige teologiske disipliner. Når det gjelder de ikke-ordinerte misjonærers utdannelse, kan vel de rent faglige krav være omtrent de samme for katolikker som for ikke-katolikker. Den spesielle misjonsskoling er i begge leirer fremdeles meget uensartet.

Den katolske misjonsforsker og tidligere misjonær *Louis J. Luzbetak* sier meget bestemt at mange (katolske) misjonærer, menneskelig talt, har kastet bort års arbeid og veldige penge-sommer fordi de var mangelfullt utdannet.⁹⁰ Nå kan vi glede oss over at den postkonsiliare katolske kirke står foran omfattende reformer av misjonærutdannelsen. Men kanskje Luzbetaks ord også har relevans utenfor den katolske kirke? Det er urealistisk å tenke seg at det skal kunne organiseres en felles løftning av misjonærutdannelsen i de mange ikke-katolske selskaper og kirker som måtte trenge det. De har jo intet samlende organ med besluttende myndighet. Det som kan gjøres, er vel først og fremst å spre opinionsskapende kunnskap om missiologiens organiske sammenheng med teologien forøvrig, og betydningen av en solid misjonærutdannelse og hva en slik bør omfatte.

Forut for de vedtak som Vaticanum II gjorde til beste for (preste- og) misjonærutdannelsen gikk en lang utvikling. Det er vel kjent at Bibelbevegelsen og den liturgiske bevegelse virket

forberedende på konsilresultatene. Disse bevegelser er sprunget ut av forskning som bevisst står i kirkens tjeneste. Det er ikke vanskelig å se at katolsk *misjonsvitenskap* har hatt en tilsvarende innflytelse. Det viser seg ikke bare i misjonsdekretet, men i den rolle misjonen spiller også i de andre konsildokumenter. Foran reformene gikk forskning. La oss ta lærdom av det! Det er ingen ny tanke at evangeliske misjonsforskere bør slutte seg sammen, i Europa som de har gjort det i De forente stater, for bedre å kunne tjene den misjonerende kirke. Det er grunn til å anta at tanken nå står foran sin virkeliggjørelse.⁹¹ Jeg er ikke alene om å mene at man bør invitere katolske misjonsforskere til et slikt vitenskapelig arbeidsfellesskap.

NOTER

¹ *Rahner/Cullmann/Fries*: Sind die Erwartung erfüllt? München 1966 s. 44 f.

² Nord. Teol. Uppsl. II s. 1090; verken Kirke Leksikon for Norden, Die Religion in Geschichte und Gegenwart, Hastings Encyclop. of Religion and Ethics, Weltkirchen Lexikon, eller The Oxford Dictionary of the Chr. Church har egen artikkel om begrepet misjonær. Det samme er tilfelle med f. eks. *Julius Richters* 5 binds svære Allgemeine evangelische Missionsgeschichte, Gütersloh 1922–31; *Emil Birkeli*, Misjonshistorie I–II, Oslo 1935–37; *K. S. Latourette*, A History of the Expansion of Christianity I–VII, Lond. 1937–45; *Knut B. Westman/Harald von Sicard*, Den kristna Missionens historia, Stockh. 1960, *Horst R. Flachmeister*, Geschichte der evangelischen Weltmission, Giessen 1963, eller *Stephen Neill*, A History of Christian Missions. Lond. 1966. Årsaken til denne taushet tør i mange tilfelle være at man anser misjonærbegrepet for å være klarlagt i og med en definisjon av misjonsbegrepet. Dette gjelder ikke uten videre den katolske kirke.

³ *Bengt Sundkler*, Missionens värld, Stockh. 1963 s. 35.

⁴ *Hans Woxblom*, Missionär, Nord. Teol. Uppsl. II s. 1090 ff. — Hans Egede brukte betegnelsen Missionair, *Hans Egede*. Studier til 200-årsdagen for hans død 5. november 1958, ed. *O. G. Myklebust*, Oslo 1958 s. 307, 313. De som var ordinert i misjonen på Grønland, ble kalt misjonærer, de andre assistenter o. l., *H. Ostermann*, Nordmænd paa Grønland 1721–1818, I Oslo 1940 s. IX ff., 88, 160; *Hans Egede*, Det gamle Grønlands nye Perlestrasjon eller Naturel-Historie etc., forfattet af H. E., Forhen Missionair udi Grønland, e. utg. av 1741, Oslo 1926. I norsk litteratur har jeg første gang støtt på *Missionsprest* hos *Stener Johannes Stenersen*, Den christne Kirkes Historie i Udtog II, Christiania 1835 s. 238, men da brukt om et katolsk misjonsselskap som selv anvender denne betegnelse, ellers bruker Stenersen Missionær, s.s. 251. Betegnelsen Missionair var vanlig i Norge også da NMS ble stiftet. *Første Aarsberetning om det Norske Missionselskab*, Stav. s. 12, 36; Udsending(erne), Medhjælperne s. 36; Schreuder omtales som «Missionair S.», «Fjerde Aarsberetning om det Norske Missionselsk.», Stav. 1846 s. 9, eller «Pastor S.», *Femte Aarsberetn.*, Stav. 1847 s. 14. Grammatik for Zulu-Sproget, Chr. 1850 var forfattet av *H. P. S. Schreuder* «Ordineret Præst og norsk Missionær i Syd-afrika», men i 1866 omtales han som «Missionsprest», *O. G. Myklebust i Det Norske Misjonsselskap i hundre år*, III, Stav. 1949 s. 176, note til s. 30 og s. 177, note til s. 54. I grunnregler for NMS fra 1842 talte man i § 2, 3, 4 og 5 om «Mis-

sionærer og disses Medhjælpere» og om «Udsending(e)». I 1849 ble reglene revidert, og man taler da om «Missionspræster», *Halfdan Sommerfelt*, Den Norske Zulumission. Et Tilbageblik paa de første 20 Aar af det Norske Missionselskabs Virksomhed, Chra. 1865 s. 344, 349.

⁵ *Gerhard Brennecke*, Weltmission in ökumenischer Zeit, Stuttgart. 1961 s. 9 ff. bruker bare den omfattende betegnelsen Missionar. Det eng. *missionary pastor* betyr nærmest en misjonsinteressert prest. *James Edward Adams*, Missionary Methods, N. Y., 1897 s. 7: «the pastor who desires to be more truly a missionary pastor». — *Roland Allen*, Missionary Methods. St. Paul's or ours?, Lond. 1960 s. 105, missionary priest.

⁶ *Josef Glazik*, Missionar, Lex. f. Th. u. Kirche, 2. Aufl. VII s. 457.

⁷ *Thomas Ohm*, Missionspriester, disse er de egentlige misjonærer, Weltkirchen Lex. s. 954.

⁸ *Josef Albert Otto*, Die Träger der katholischer Mission i Schule und Mission, Heft II 1965 s. 7.

⁹ S.s.s. 7, 9.

¹⁰ *Anton Freitag*, Katholische Missionskunde im Grundriss, München 1926 s. 16 ff.

¹¹ *Thomas Ohm*, Machet zu Jüngern alle Völker, Freib. im B. 1962 s. 358; Det andet Vatikankoncilis dekret De Activitate Missionali Ecclesiae, Københ. 1966 s. 52 [kap. IV, 26].

¹² *Ferdinand Klostermann*, Das christliche Apostolat, Innsbr. 1962 s. 114, 137.

¹³ S.s.s. 124.

¹⁴ S.s.s. 807.

¹⁵ *Ohm*, Machet zu Jüngern s. 349 ff., hvor O. peker på at det «indre kall» i alm. formidles ved miljøpåvirkning f. eks. oppfordringer i misjonsblad og fra prekestoler. Men Ohm regner også med den direkte guddommelige berøring. De Activitate Missionali s. 49 [kap. IV, 23].

¹⁶ *Oluf Kolsrud* (ved Kristen Valkner), Presteutdanningi i Noreg, Oslo 1962 s. 5 ff., 50 ff.; jfr. *B. Schneider*, Kollegien und Seminarien, L. f. Th. u. K., VI s. 373 ff.; IX s. 647 ff. Seminar; Nord. Teol. Upps. III s. 194 ff. Prästutbildning.

¹⁷ *Seminaria Ecclesiae Catholicae*, (Ed. Sacra Congregatio De Seminariis Et Studiorum Universitatibus), Città del Vaticano 1963 s. 90–105, utviklingen e. Tridentinum s. 106–72; *Hubert Jedin*, Kleine Konziliengeschichte, Freib. im B. 1962 s. 99.

¹⁸ L. f. Th. u. K. IX s. 647 ff. Seminar.

¹⁹ L. f. Th. u. K. VI s. 355 f.

²⁰ L. f. Th. u. K. IX s. 164 f.; jfr. *Hansjosef Theysen*, In Alle Welt. Missionsberuf heute, Köln 1965 s. 54 hvor det hevdes at kongregasjonen ble til i 1884, og at klosteret to år senere flyttet til sin nåvær. beliggenhet. Også *regens*, ved *St. Ottilien*, *pater Johannes* anførte 1884 som grunnleggelsesår.

²¹ *Theysen* o. a. s. 39 ff.

²² Ohm, Machet zu Jüngern s. 350.

²³ *Seminaria Eccl. Cath.* s. 517, 664. — Spania har et stort antall seminarer, men gutteseminarene har ikke samme krav som statsskolene. *Herder Correspondence* 1966. s. 356.

²⁴ Die missionarische Erziehung in der Volksschule, Düsseldorf. 1964 s. 108 ff. *Alfons Pohl*, Der Missionsgedanke im Katholischen Katechismus der Bistümer Deutschlands. Bd. 10. Serien utg. av *Päpstlichen Missionswerk der Kinder in Deutschl.*

²⁵ *Johannes Hofinger*, Katechetik heute, Grundsätze und Anregungen zur Erneuerung der Katechese in Mission und Heimat, Freib. im B. 1961, jfr. artikler i L. f. Th. u. K. VI s. 27 ff., sær. Katechetische Erneuerung, Katechetische Hilfsmittel, Katech. Kongresse og Katech. Methoden.

²⁶ De 5 bd. utgjør bd. 9–13 i serien Schriften zur katechetisch. Unterw. og er utg. i 1963–65; jfr. note 24.

²⁷ Først og fremst artikler i *Schule und Mission*, Missionspädagogische Zeitschr. f. Priester, Lehrer u. Katecheten, Aachen; *F. Schreibmayr/K. Tilmann*, Handbuch zum katholischen Katechismus, Freib. 1955 ff. I–III; *Kinder beten für die Ausbreitung des Reiches Gottes auf Erden*, Aachen 1961; *F. Andreae/L. Leitheiser/Ch. Pesch*, Handbuch z. kath. Schulbibel I–II, Düsseld. 1960, Handbuch der Jugend- seelsorge und Jugendführung, Düsseld. 1964.

²⁸ Die missionarische Erziehung, Schriften z. katech. Unterw. 10, Düsseld. 1964 s. 38.

²⁹ *Walter M. Abbott/Joseph Gallagher*, The Documents of Vatican II Lond. 1966 s. 441.

³⁰ *Bernard Arens*, Handbuch der katholischen Missionen, 2. Aufl., Freib. im B. 1925 s. 30; Theyssen o. a. s. 262 ff.; *Die Religion in Geschichte u. Gegenw.* 3. V s. 293 ff., Pfarrervorbildung und – weiterbildung; Freitag o. a. s. 16 ff.

³¹ Arens o. a. s. 176.

³² Abbott/Gallagher o. a. s. 450.

³³ Theyssen o. a. s. 63, 71.

³⁴ Arens o. a. s. 171; Theyssen o. a. s. 40 ff.; Lex. f. Th. u. Kirche VII s. 1064 f.

³⁵ Arens o. a. s. 177.

³⁶ *Pontificia Universitas Urbaniana*. Pont. Institutum Missionale Scientificum. Annales, Romae 1964 s. 93 ff.; jfr. s. 37 hvor det meddeles at det tidl. Collegium Urbanum i 1962 av Johannes XXIII ble omdannet til Universitas Urbaniana. Betegnelsen Athenaeum ble skiftet ut med universitas og hentydningen til Propagandaen slyffet. Også det tidligere Urbanum hadde universitetsstatus med promosjonsrett. Men den lavere seminarundervisning opphører e. 1962.

³⁷ *Pontificia Universitas Gregoriana*. Liber annualis 1965, Romae 1965 s. 29 ff.

³⁸ *Det annet Vatikankonsils dekret De Oecumenismo*, Oslo 1965 s. 23 (kap. II, 9 og 10) hvor det ellers fremheves at «katolikker som arbeider i misjonens tjeneste i land hvor andre kristne likeledes virker», bør ha særlig kjennskap til økumenikken. Jfr. *Det andet Vatikankoncilts dekret De activitate missionali Eccl.* Københ. 1966 s. 37 f. (kap. II, 16) s. 51 ff. (kap. IV, 25, 26); Abbott/Gallagher o. a. s. 449 ff. hvorav det fremgår at hvert eneste fag i presteutdannelsen skal revideres. Særlig s. 453, punkt 16, hvor det nevnes at konfesjonshistorie og religionshist. skal være obligatoriske fag. I Paul VI's Motu proprio *Ecclesial Sanctae* av 6. august 1966 er punkt 1: «The theology of «the mission» is to be a part of all theological study.» *Herder Correspondence*. Nov. 1966 s. 337.

³⁹ Abbott/Gallagher o. a. s. 451.

⁴⁰ *De Activitate Missionali* s. 66 (kap. VI, 39).

⁴¹ *Roman Hoffman*, *Pioneer Theories of Missiology*, Wash. D. C. 1960 s. 47

⁴² Lex. f. Th. u. Kirche X s. 143, Thomas a Jesu.

⁴³ (Josef Glazik ed.), *Päpstliche Rundschreiben über die Mission von Leo XIII bis Johannes XXIII*, Münsterschwarzach 1961 s. 17, 38, 41 f.; Nødvendige spesial-kunnskaper for misjonæren nevnes, men ikke missiologi; Arens o. a. s. 174 ff.

⁴⁴ Arens o. a. s. 178.

⁴⁵ Theyssen o. a. s. 54, 62, 70, 75, 81, 101.

⁴⁶ S.s. 41 f.; *J. Schmidlin*, *Katholische Missionslehre im Grundriss*, Münster 1923 s. 190 ff. ivret for reform av katolsk misjonærutdannelse.

^{46b} *Herder Correspondence* Dec. 1966 s. 356.

^{46c} *Herder Correspondence* Dec. 1966 s. 356; May 1966 s. 136.

⁴⁷ NOTM 1967 s. 146.

⁴⁸ *Weltkirchen* Lex. s. 944; jfr. Arens o. a. s. 189 og Ohm, *Machet u. Jüngern* s. 810, som begge har knappe opplysninger.

⁴⁹ Arens o. a. s. 83.

⁵⁰ Theyssen o. a. s. 264, hvor det dog ikke opplyses hvor mange av disse som er «einheimische».

⁵¹ S.s.s. 265.

⁵² S.s.s. 24 ff.

⁵³ S.s.s. 43 ff., 114 ff.

⁵⁴ Theyssen o. a. s. 127 f.; Freitag o. a. s. 26 ff.

⁵⁵ Lex. f. Th. u. Kirche VII s. 459.

⁵⁶ S.s.s. 471; Arens o. a. s. 191 f.

⁵⁷ Jfr. note 56. Også *Johs Beckmann* taler om misjonssøstre i direkte forkynnerarbeid, *Neue Zeitschr. f. Miss. wissensch.* 1954 s. 51.

⁵⁸ Kjente katolske fremstillinger av misjonshistorien som *J. Schmidlin*, *Missionsgeschichte*, Steyl 1925, *Alphons Mulders*, *Missionsgeschichte*, Regensburg 1960, eller *Bernard de Vaulx*, *Katholische Missionsgeschichte*, Aschaffenburg 1962 har så godt som intet om emnet. Heller ikke de ovenfor nevnte håndbøker i misjonshist. av Birkeli, Latourette, Westman/Sicard, Richter og Neill har annet enn antydninger. Håndbøker i misjonslære har selvsagt noe mer, f. eks. *G. Warneck*, *Evangelische Missionslehre II*, Gotha 1897 s. 168 ff., som tar sikte på evangelisk misjon. Også i Sundklers o. a. s. 35 ff. ligger det ellers utenfor rammen å ta opp misjonærenes utdanning. *J. Schmidlin*, *Katholische Missionslehre*, Münster 1923 s. 161 ff., 190 ff. har en del knappe opplysninger. *Dens.*, *Einführung in die Missionswissenschaft*, Münster 1925 s. 28, ytterst lite. *Müller's o. a.* har omtrent intet. *Derimot* har Freitag o. a. s. 16 ff., *Ohm o. a.* s. 383 ff., litt, *Theyssen o. a.* spredte opplysninger gjennom hele boken, *Arens o. a.* s. 170 ff atskillige realopplysninger, *Charles Couturier*, *The Missions of the Church*, Lond. 1960 intet, *René P. Millot*, *Missions in the World Today*, Lond. 1961 s. 28 ff. nesten intet. Mer finner vi i *Johs. Beckmann*, *Um die missionarische Schulung der Missionsschwestern*, *Neue Zeitschr. f. Miss.wiss.* 1954 s. 47 ff. og *Klaus Schmeing*, *Die Ausbildung der Missionsschwestern*, Sonderdruck, *Zeitschr. f. Miss.wiss. u. Rel.wiss.* 1964. Enestående i sitt slag er selvsagt *O. G. Myklebust*, *The Study of Missions in Theological Education I—II*, Oslo/København. 1955—57, men fraset bakgrunnsopplysninger i I s. 32 ff. begrenser undersøkelsen seg til den protestantiske verden.

⁵⁹ Arens o. a. s. 191; Schmeing o. a. s. 5.

⁶⁰ Schmeing o. a. s. 7 f.; Theyssen o. a. s. 200 f.

⁶¹ Theyssen o. a. s. 40, 47.

⁶² Schmeing o. a. s. 6.

⁶³ S.s.s. 8.

⁶⁴ S.s.s. 9.

⁶⁵ S.s.s. 10 f.

⁶⁶ S.s.s. 10.

⁶⁷ S.s.s. 17 f.

⁶⁸ S.s.s. 15. Dekretet om ordenslivets tilpasning og fornyelse så vel som misjonsdekretet, vil her få stor positiv betydning.

⁶⁹ S.s.s. 10. Ang. «apostolat» se NOTM 1967 nr. 3. Søstre med direkte forkynneroppdrag har fått «*Missio canonica*», som her betyr «Sendelse til Guds ords forkynnelser». *Lex. f. Th. u. Kirche VII* s. 452 f.

⁷⁰ S.s.s. 14 f.

⁷¹ *Walbert Bühlmann*, *Afrika. Die Kirche unter den Völkern*, Mainz 1963 s. 313.

⁷² *Johannes Hofinger* (ed.), *Katechetik heute. Grundsätze und Anregungen zur Erneuerung der Katechese in Mission und Heimat*, Freib. im B. 1961 s. 46.

⁷³ *Hofinger o. a.* s. 360 f.; *Bühlmann o. a.* s. 313.

⁷⁴ *L. f. Th. u. Kirche VII* s. 469.

⁷⁵ *Josef Glazik* (ed), *50 Jahre katholische Missionswissenschaft. 1911—1961*, Münster 1961 s. 67. Hvor mangelfullt orientert evangeliske missiologer har vært om

katolske kollegers virke, kan sees i *K. S. Latourette*, som ellers er vel inne i katolsk misjon, o. a. *A History of the Expansion VII*, NY/Lond. 1945 s. 45 nederst + note 43.

⁷⁶ S.s.s. 59 ff.

⁷⁷ S.s.s. 93 ff.

⁷⁸ S.s.s. 95 f.

⁷⁹ L. f. Th. u. Kirche VII s. 471.

⁸⁰ *International Fides Service* 15/5 1965 s. 275, 22/5 1965 s. 508; *Priester und Mission* 1965 s. 93; L. f. Th. u. Kirche VII s. 471.

⁸¹ *International Fides* 22/5 1965 s. 299 f.

⁸² *Louis J. Luzbetak*, *Applied Missionary Anthropology*, Techny, III. 1963 s. 3. 20, 46 ff. Motu proprio av 6/8 1966 krever opprettelse av vitenskapelige institutter på misjonsmarken. *International Fides Service* 17/8 1966 s. 428.

⁸³ Pont. Univ. Urb. *Annales* s. 35 ff.; *Arens* o. a. s. 198 ff.; L. f. Th. u. Kirche VI s. 375.

⁸⁴ Ohm, *Machet zu Jüngern* s. 134.

⁸⁵ *Euntes Docete*. *Commentaria Urbaniana* 1948 s. 174 hvor det henvises til den apost. konst. *Deus scientiarum Dominus* fra 1931; jfr. *Mulders* o. a. s. 430.

⁸⁶ Muntlige opplysn. fra prof. J. Metzler juni 1966; jfr. *Pont. Univ. Urb. Annales* s. 37, 61 ff., 147.

⁸⁷ I juni 1966 hadde jeg adgang til samtlige doktoravhandlinger som var produsert ved Urbanianas misjonsinstitutt; jfr. *Euntes Docete* 1949 s. 285 ff.

⁸⁸ Muntlige opplys. juni 1966 fra rector magnificus E. Dhanis, og prof. B. Schneider og J. Witte; jfr. *Pont. Univ. Greg. Liber Annualis* 1965 s. 30 ff., 47 ff., 390 ff., 693, L. f. Th. u. Kirche IV s. 1195 f.

⁸⁹ *Joh. Thaur*, *Die Akkommodation im katholischen Heidenapostolat*, Münster 1927 s. 46 ff. Paul V (1605–21) krevde at misjonærene skulle kunne landets sprog, og Benedict XV's *Maximum illud* krever at misjonærene skal beherske landets sprog fullkomment.

⁹⁰ *Luzbetak* o. a. s. 204.

⁹¹ *O. G. Myklebust* har gjentatte ganger slått til lyd for et nordisk og et internasjonalt misjonsvitenskapelig samarbeid og har redegjort for hvordan dette bør legges an. *O. G. M.*, *An International Institute of Scientific Missionary Research*, Oslo 1951; *dens.*, *Samarbeid i misjonsforskningen*, NOTM 1954 s. 65 ff.; *dens.*, *Et arbeidsprogram for Egede Instituttet i 1960-årene*, NOTM 1961 s. 116 ff. — Ved et «preliminary Meeting of European Missiologists» i Hamburg november 1966, hvor jeg møtte i professor Myklebusts sted, var det enighet om å få i stand et europeisk fellesorgan for misjonsforskere.